

הוֹלֵךְ תְּמִים יוֹסֵף בְּרָכָה

טיפוח זהות דתית ציונית לאור דמותם של

הרב יוסף והרבנית ברכה קאפח זצ"ל

עריכה: עדי צביאלי, אפרת עמנואל, מיכל דה-האן

עריכה לשונית: יערה פריד

עריכה לשונית פרק יב: עומר פדור

הפקה: אתי אורלב, בת שבע סיאני - מינהל החינוך הדתי

סדר ועיצוב: סטודיו "שחר שושנה"

הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך

כסלו תשע"ו, 2015

כתובת אתר המינהל: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/hemed/>

תודה מיוחדת לבני משפחת קאפח שסייעו בכל שלבי הפקת התכנית - בשלב ההיגוי, בשלב ההתוודעות אל דמויותיהם של הרב והרבנית ובשלב איסוף התמונות.

לאורך תהליך ההפקה של התכנית נעשו מאמצים רבים לאיתור הצלמים ובעלי זכויות היוצרים, אולם לא תמיד הדבר עלה בידינו. אם יש בידכם להאיר את עינינו, הנכם מוזמנים לפנות למינהל החינוך הדתי לדוא"ל: bat-shevasi@education.gov.il

תוכן העיניינים

6	דבר ראש המינהל
8	דבר המשפחה
9	הולך תמים יוסף ברכה - מסורות התכנית
10	ענקי הרוח והמעש הרב יוסף והרבנית ברכה קאפח, קורות חיים
22	חיבורי הרב קאפח

פרק א: מאמרים

26	1. שיפוח זהות ציונית-דתית לאור מופת דמויותיהם של הרב יוסף והרבנית ברכה קאפח
	הרב יוסף קאפח
32	2. לימודי "חול" ומקצוע ולימוד תורה לנשים במשנת הרב יוסף קאפח
39	3. לימוד משנה תורה לרמב"ם - לאורך הדורות עד ימינו
44	4. חינוך הבת לתורה ולגמילות חסד
47	5. הרב יוסף קאפח - רב שדומה למלאך
48	6. הגאון הרב יוסף קאפח - פוסק ומנהיג
50	7. היכל התרגום שבנה הרב יוסף קאפח זצ"ל
51	8. קווים למשנתו ההגותית של הרב יוסף קאפח

הרבנית ברכה קאפח

9. הרבנית ברכה שלנו 56
10. אבן שואבת לחסד 58
11. הרבנית ברכה קאפח - צניעות, טבעיות והילה של קדושה 62
12. תמונות מעשייתה של הרבנית קאפח - שילוב זרועות עם הציונות הדתית 63
13. נתינת צדקה לאור דמותה של הרבנית ברכה קאפח 65

פרק ב: חינוך חברתי-ערכי יסודי

14. מהנודע בשערים נלמד ערכים 68
15. אשת חיל מי ימצא 78

פרק ג: חינוך חברתי-ערכי על-יסודי

16. אלו דברים שאין להם שיעור - על תרומתה של הרבנית ברכה קאפח לחברה 92
17. קבעתי את מושבי ברמב"ם - על תרומתו של הרב יוסף קאפח ללימוד הרמב"ם 100

פרק ד: רבני בתי הספר

18. חידון לבתי הספר היסודיים 108

פרק ה: מחשבת ישראל

19. מי "מחליט עליו"? - על קבלת אחריות של אדם על מעשיו; עיון במאמרו של הרב קאפח "בעזרת ה'" 116

פרק ו: חינוך לחיי משפחה

20. על זוגיות וחינוך לאורם של הרב והרבנית קאפח 122

פרק ז: ייעוץ

21. קידום אקלים חינוכי מיטבי לאור דמויותיהם של הרב והרבנית קאפח 132
22. לחיות את החיים בגדול! - לחיות חיי משמעות לאור דמותה של הרבנית קאפח; סדנה ייעוצית לצוות החינוכי ולהורים 138

פרק ח: חינוך מיוחד

23. בית של תורה וחסד 142

פרק ט: ספרות

24. חסד לאור דמותה של הרבנית קאפח 162

פרק י: חינוך לשוני

25. לומדים על הרבנית ברכה קאפח בדרך "הצבי עופרים" 166

פרק יא: היסטוריה

26. "ואל תישוש תורת אמך" - בין נבדלות להשתלבות בחברה הישראלית לאור דמותו של הרב קאפח 176

פרק יב: בלב ודעת, בעקבות דמותם ופועלם של הרב והרבנית קאפח בגן הילדים

27. המסע לארץ ישראל - סיפור ופעילות 190

28. בית הקומתיים של הרב והרבנית קאפח - סיפור ופעילות 198

29. יוסף הקטן מוצא אוצר גדול; כיצד ניצל ספר שיר השירים - סיפורים ופעילויות 212

30. קופסת החרקים - סיפור ופעילות 220

31. שישה סיפורים 224

32. לב לדעת, לאור דמותם של הרב והרבנית 236

33. ערב במה, "שתלתם ניגונים בי אבי ואמי" 238

דבר ראש המינהל

הרב יוסף והרבנית ברכה קאפח זצ"ל

זו לנו הפעם הראשונה שאנחנו בוחרים בזוג ציוני-דתי, או לשון אחרת במשפחה, שתלווה אותנו לאורך השנה, ויש בכך בשורה גדולה.

הרב קאפח זוכה פרס ישראל על האדרת הרמב"ם ועל יצירה יהודית, ואף הרבנית קאפח זוכת פרס ישראל על מפעלי החסד שהקימה ופעלה להרמת קרנם, אולם מלבד הלימוד הגדול שאנו יכולים ללמוד מכל אחת מן הדמויות האדירות הללו, בבחירה זו ישנו ערך מוסף, שכן היא נותנת ביטוי של ממש לערך המשפחה בישראל. העמדת משפחת קאפח כסמל וכמופת לחינוך כולנו, יש בה מן החידוש. לא רק דמות ציונית-דתית, אלא משפחה ציונית-דתית!

נוחה של מסורת

אחת העובדות היפות והחשובות שיש צורך לחזק בדורנו היא היחס למסורת הטבעית, לחיבור האותנטי לבית אבא, לריחות, למנהגים, לרצון להמשיך להיות חלק - חלק מהמשפחה, חלק ממנהגיה ומאורחות חייה. לשמר את השאיפה לקיים את ההלכה "כמו שראיתי בבית..." "כך נהג סבא..." "ונמשכת שיירה מהמאה שעברה..." עד ימי אברהם אבינו...

הרב צפניה ערוסי מספר על דו-שיח שקיים עם הרב קאפח:

"[...] בימים ההם למדתי הלכות נידה, ולעתים מזמנות נתעוררו שאלות כיצד ראוי לנהוג במקום שרבנו הרמב"ם פסק כך ומרן השו"ע פסק אחרת וכיו"ב. פניתי לאבי מורי הי"ו והוא ייעצני לפנות בכל שאלה למארי יוסף קאפח או לרב מרדכי אליהו בבחינת 'גדול שימושה יותר מלימודה', ובפרט בנושא טהרת המשפחה. פעם אחת שאלתי שאלה בטהרת המשפחה, האם אני יהודי תימן נוהגים כדעת הרמב"ם, או כמרן השו"ע? ציפיתי שמארי ישיב לי בפשטות שאנו נוהגים כהרמב"ם. ברם, תשובתו

הפתיעה אותי מאוד; מארי השיבני: 'שאל את רעייתך'. אזרתי אומץ והקשיתי: 'מארי, רעייתי ילידת הארץ, בוגרת סמינר, והיאך אלמד ממנה מנהגי תימן?' מארי השיבני תשובה שיש בה מן הלימוד והחינוך גם יחד: 'אשאל את רעייתי ביחס לשאלתך ואשיבך דבר'. לשמע דברי מארי הללו עמדתי נדהם, והוספתי להקשות: 'מדוע מארי שואל את הרבנית? וכי אין מארי המורה הגדול למנהגי תימן?' מארי התבונן בי והשיבני בקיצור האופייני לו: 'יש לסמוך על מסורת קבלתה מאמה אמה מסבתה וכן הלאה'. והיאך נתעלם מדברי החכם מכל אדם 'ואל תיטוש תורת אמן?' אמך דווקא ולא אביך, ובדיוק לעניין זה התכוון. דברי מארי החלו לחלחל בתודעתי, אך עדיין ספקות ניקרו במוחי, והוספתי לשאלו: 'במחילה מכבודו, האם כל נשות יהודי תימן שמרו על הלכות כשרות וטהרה כפי המסורת הנכונה? ומי ערב לנו שלא שגו בקבלתן או בהבנתן? מארי שמע את דבריי, הרים מעט את קולו והשיבני: 'חלילה וחס, היזהר והישמר בדברך על בנות יהודי תימן הכשרות והטהורות, אמותינו דבקו בדרך האימהות הראשונות, כל כבודה בת מלך פנימה, לא נטו ולא סטו ממסורת אימהותיהן כמלוא הנימה, והמסורת שבידן נשתמרה מימי מרים הנביאה, ומסורת אחת ואחידה לכל בנות יהודי תימן'."

זו תעוזה גדולה! ההלכה היא מה שאימא אמרה... והיא ממשיכת דרכה של סבתא ושל דורות קודמים! ממנה נלמדת ההלכה!

היחס ללימודי מקצועות כלליים ולערך העבודה

הרב קאפח כתב מאמר על היחס למקצועות החול. בין היתר מצאנו: "נמצאת אומר שידיעת אותם המדעים חובה על כל אדם בין איש בין אישה [...] מתמטיקה, גיאומטריה, תורת ההיגיון, מדעי הטבע ואח"כ מדעי האלוקות [...] אמור מעתה, אותם הלימודים הנקראים 'לימודי חול' לגמרי אינם 'חול'... אם לומדים מדעים הללו לפרנסה, הרי הן כמצווה."

מנהיגי חינוך יקרים,

נשתדל כולנו ללכת בשבילי דמויותיהם וללמוד מהליכות חייהם של אנשי מופת אלו - באהבת התורה, באהבת עם ישראל ומדינת ישראל, בהעמקת מסורת הדורות ובאהבת חסד, שאפיינו כל כך את הרב והרבנית קאפח.

שנזכה!

מוקירכם מאוד,

אברהם

כשאנחנו מתחנכים ומחנכים בחמ"ד לחיבור של קודש וחול, ומעלים על נס את ערך המצוינות בכל מקצועות הלימוד, חשוב שנחזק את תפיסתנו לאור גדולי ישראל לאורך הדורות. די פשוט וטבעי שהרב קאפח, לצד היותו תלמיד חכם עצום היושב בבית הדין הגדול, אשר הוציא מתחת ידו למעלה משמונים ספרים בכל מקצועות התורה, עסק גם בצורפות. "רבים נהגו כרבי ישמעאל ועלתה בידם", התורה היא לכל "עמך בית ישראל" והרב קאפח בכללם.

היחס לארץ ישראל ומדינת ישראל

עליות התימנים - "אעלה בתמר" (במקביל לעלייה הראשונה, עליית הביל"ויים בשנת 1882) ו"על כנפי נשרים" / "מרבד הקסמים" (1949) היו תוצאה של חינוך יהודי מסורתי על אדני התורה והמצוות. במאמר שכתב הרב קאפח על "שלוש השבועות" (מדרש שיר השירים המפורסם, שקונטרסים רבים נתנו תשובות לשאלה שהוא מעלה - מדוע השבועה של "לא יעלו בחומה" עבר זמנה ועוד) הוא מסביר שהרמב"ם לא הביא זאת, כי במסורת יהודי תימן לא היה זה מדרש מקובל שיש צורך להשיב עליו: "חלקו הראשונים בנושא מגילת שיר השירים, אם הנושא המרכזי הנדון הוא גלות וגאולה, או מאבק האדם עם עצמו [...] ולהשיג את הדבקות האמתית במושכלות [...] לפיכך אל לנו לחדש ולפשפש מדוע הרמב"ם לא התייחס אליה בחיבורו הגדול [...] ואין זה נושאו של שיר השירים".

בעומק הדברים, לא היה דבר שערער את הרצון של יהודי תימן לעלות ארצה בכל רגע בגלות. אין לנו סמלי יותר מכך שעל פי מסורת יהודי תימן בשום שלב הם לא היו תחת האיסור של "לא לעלות בחומה". האהבה והגעגועים לארץ לא פסקו מעולם. כך היחס האותנטי לארץ ישראל וכך היחס הטבעי המחובר למדינת ישראל.

בתורת חסד

"הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך" (מיכה ו, ח). הרבנית קאפח היא דוגמה וסמל לקיום דרישה אלוקית זאת, המתמצתת לנו את הטוב. על "אהבת חסד" כתב ר' אליה לאפיאן, שכשאדם אוהב חסד הוא רודף אחריו... וזה מה שלמדנו ממעשיה של הרבנית קאפח: רדפה אחרי חסד ואהבה חסד. והכול ב"הצנע לכת..." בלי רעש, בפשטות ובטבעיות.

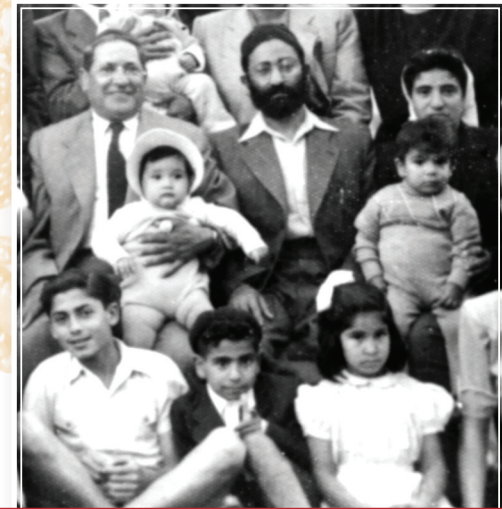
הולך תמים יוסף ברכה

"זהו אשר כל ימיו גר באוהלי ה', גם בעת לכתו ברחוב, גם בעת עשיית חפציו נמצא הוא באוהלי ה',
וכל הליכותיו, פעולותיו, מפעליו, דיבורו, שיחותיו, קשורים הדוקים במרומי שגב
מחשבותיו-מושכליו הצמודים בידיעת מי שאמר והיה העולם".
(הרב יוסף קאפח, כתבים, עמ' 83)

מטרות התכנית

1. לחזק בקרב תלמידי החס"ד את תחושת הגאווה ואת תחושת השייכות לציבור הדתי-לאומי, המאמין במשנת הציונות הדתית בתקופתנו, תקופת "אתחלתא דגאולה".
2. להכיר לתלמידים את דמותו של הרב יוסף קאפח זצ"ל; את גדלותו בתורה, דייקנותו בתרגום ובעריכת כתבים קדומים של גדולי ישראל והיותו פוסק גדול אשר דאג לקיומה של ההלכה בעקביות ובשיטתיות יוצאות דופן.
3. לטפח אצל התלמידים את מידות החסד והנתינה ואת השאיפה למעורבות חברתית לאור דמותה ופועלה של הרבנית ברכה קאפח זצ"ל, אשר שימת לב לחלשים ולמעוטי היכולת על צורכיהם השונים היו למפעל חייה.
4. לעורר בקרב התלמידים מחויבות לחברה ולדאגה לחלשים, וכן לעוררם להתחזקות במידות טובות, בלימוד התורה ובדקדוק במצוותיה לאור דמותם ופועלם של הרב והרבנית.

מימין למעלה: הרבנית ברכה קאפח,
על ברכיה הבן אריה ולידה הרב יוסף קאפח
מימין למטה: הבת נעמי והבן דוד

דבר המשפחה

בחירת הרב והרבנית קאפח כדמויות המופת לשנה זו זימנה הזדמנות מבורכת לתלמידי החמ"ד - להיחשף למפעל חייהם הגדוש בתורה ובחסד.

עוד בחייהם נודעו בייחודם, בצניעותם ובתרומתם הרבה לעם ישראל. הלימוד על דרכם, מנהגיהם ואורח חייהם - בכוחו להביא ברכה רבה, ועל כן חשוב שדמותם תוסיף ותאיר, ושמעשיהם ימשיכו להדהד ולשמש דוגמה לדורות הבאים.

אנחנו מקווים כי בנגיעה הזו שלכם, תמשיך תורתם להעמיק ולגדול, והלוואי ונזכה כולנו להמשיך את דרכם, כל אחד ואחת ממקומו ועל פי יכולתו.

אנו מודים להנהלת החמ"ד במשרד החינוך על בחירתם החשובה.

בברכת שנה מבורכת,

דויד, נעמי ואריה קאפח

ילדי הרב והרבנית

בשם המשפחה

ענקי הרוח והמעש - הרב יוסף והרבנית ברכה קאפח

קורות חיים - צופית צחי

ילדות בתימן | 1917 - 1932

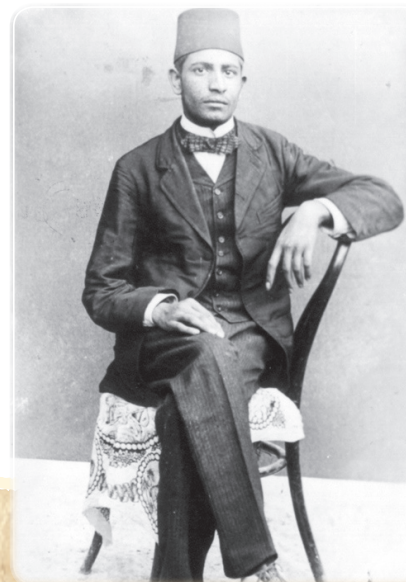
יוסף

הגאון הרב יוסף קאפח זצ"ל נולד ב"ב בכסלו תרע"ח (17.11.27) בצנעא בירת תימן, להוריו דוד ונצ'רה. הוא היה נצר למשפחת רבנים ודיינים מגדולי חכמי תימן; אביו היה תלמיד חכם, מייסד ומנהל בית ספר ואיש חסד. כאשר היה יוסף בן שנה נתייחס מאביו, ובגיל שש נתייחס גם מאמו. הוא גדל והתחנך בבית סבו, הרב יחיא קאפח. סבו היה תלמיד חכם, אוהב תורה ואוהב ספר, אשר שימש זמן מה כרבה הראשי של צנעא. הוא היה אומר: "למד היטב! חקור והשכלת". על אבותיו אלה כתב הרב יוסף קאפח לא פעם בהקדמות לספריו "ברוך שעשאני בן לאבי ונכד לסבי".

אצל סבו ספג הילד יוסף אהבת תורה, למדנות, חקרנות וחיבה לכתבי יד עתיקים, יחד עם חשיבות ידיעת המדעים ורכישת מיומנות במלאכות, ושם התעצבה אישיותו.

בהיותו כבן חמש נכנס ללמוד בבית מדרשו של הרב שלום קרח זצ"ל, ולאחר שנים מספר היה לצעיר הלומדים בבית מדרשו של סבו, מארי יחיא קאפח.

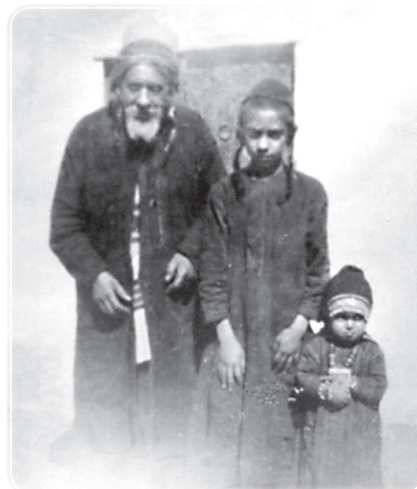
סבו פיתח בו את חוש הסקרנות לדעת כל

מארי דוד קאפח

מארי יחיא קאפח

הרב יוסף קאפח וסבו מארי יחיא קאפח

דבר הנקרה בדרכו. לבד מן הלימודים הרגילים - מקרא, משנה, כתיבה, עשיית הקולמוס והדיו, שרטוט וכדומה - לימד אותו גם ידיעות הטבע, ידיעת הכתב והלשון הערבית, ובמיוחד חיבב עליו את לימודי האסטרונומיה. כדי ללמד אותו את אומנות הכתיבה, היה נותן לו סבו להעתיק ספרי פרשנות וספרי מחשבה. הוא סבר כי אף על פי שאין הילד מבין עדיין את תוכן הדברים, ודאי יקלוט משפט זה או אחר ויושפע לטובה. כך העתיק יוסף הצעיר את פירוש רס"ג לספר תהלים, את ספר מורה הנבוכים, את פירוש נתן אב הישיבה ועוד ועוד.

בשנות ילדותו היה יוסף יד ימינו של סבו גם בהצלת כתבי יד עתיקים. הם דלו ספרים בלויים שנקברו כגניזה, שיקמו אותם ויצרו עותקים של כתבים חשובים הראויים לשימוש הרבים. באופן דומה, כאשר הגיעו סוחרי כתבי יד לעיר צנעא, וידו של מארי יחיא קאפח לא הייתה משגת לרכוש כתב יד חשוב אשר לא היה מצוי כמותו בסביבתם, היה מבקש

ברכה

צנעא
צילום: jackmalipan, iStockphoto

ברכה קאפח נולדה בשנת תרפ"ב (1922)² בצנעא בירת תימן, להוריה יוסף ונעמי צדוק. אביה היה סוחר בדים אמיד, ולשניים מאחיה היה בית מלאכה לצורפות בחצר הבית. מגיל שמונה ועד לנישואיה עבדה ברכה כעוזרת

לאחיה בבית המלאכה, בעיקר בהתכת כסף כהכנה לעבודת הצורפות.

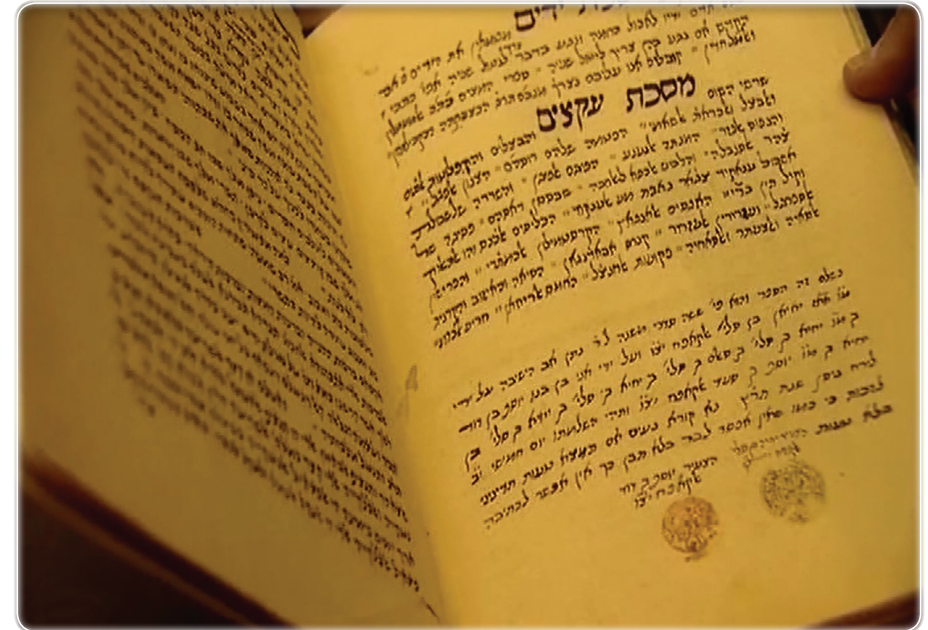
כמקובל בקרב יהודי תימן באותה תקופה, היה אביה מלמד תורה את הבנים בלבד, ולשם כך היה מכנס את אחיה לשיעור קבוע. משראה מה רבה סקרנותה של בתו, התיר לה לשבת בקרבתם דרך קבע ולהקשיב ללימודם.

בית המשפחה בצנעא היה בנוי קומות. הקומות העליונות שימשו למגורים ולאירוח, ואחת הקומות התחתונות שימשה לאחסון מלאי שנתי של מזון יבש. בכל יום שישי, לפנות בוקר, היו ברכה ואמה יורדות לקומת המזווה, מכינות צרורות מזון ויוצאות להניחם בפתחי בתי עניים עוד בטרם התעוררה העיר. שעות אחדות לאחר מכן היו אנשים עניים וקשי יום מגיעים אל בית סבה על מנת לקבל ממנו צרור ובו לחם, גישר (קליפות קפה) ותמיכה כספית לצורכי שבת. הסב היה מכין את הצרורות, וברכה ובת דודתה היו מחלקות אותם לפונים. האנשים שבאו לא נחקרו באשר למצבם, מי שביקש - קיבל. סבה של ברכה היה אדם עשיר ורחב לב, והיה עוזר גם לחתן יתומים.

כך, כבר בהיותה ילדה, למדה מאמה ומסבה את אהבת החסד.

2 על פי גרסה אחרת - 1921

ישיבה סדרי משנה עם פירוש רבנו נתן אב הישיבה, העתקת הרב יחיא קאפח ונכדו יוסף קאפח, תר"צ צילום: אביגיל שפירבר

מן הסוחרים לשאול את הספר לזמן קצוב, מספר להם את אשר בכוונתו לעשות ומבקש את אישורם לכך. לאחר מכן היה אוסף את יוסף נכדו ואת חבריו ללימודים, מפרק את הספר לקונטרסים, וכל נער היה מעתיק קונטרס אחד. הוא עצמו היה משמש כמגיה. משסיימו הנערים היה תופר את הספר מחדש, כורכו ומשיבו לבעליו.

מארי יחיא קאפח חניך את נכדו לחקר, ללמידה עצמית ולהכרת המציאות מיד ראשונה. כך למשל, עקבו יחד במשך ימים אחר שלבי התרקמות אפרוח בבדוקם בכל יום ביצה אחת.

בהיותו כבן אחת-עשרה שלח אותו סבו ללמוד את מלאכת הצורפות במקביל ללימודי התורה. עם זאת, הסביר לו סבו כי לא רצוי ללמוד רק מקצוע אחד, וכך הוסיף ולמד נגרות ונפחות, ומאוחר יותר גם שחיטה וניקור.

בי"א בכסלו תרצ"ב, בהיות הנער יוסף בן ארבע-עשרה שנה, נפטר עליו סבו ועולמו חשך בעדו.

לאחר מות סבו, והוא בן ארבע-עשרה שנה בלבד, מילא יוסף הנער העילוי את מקום סבו כראש בית המדרש.

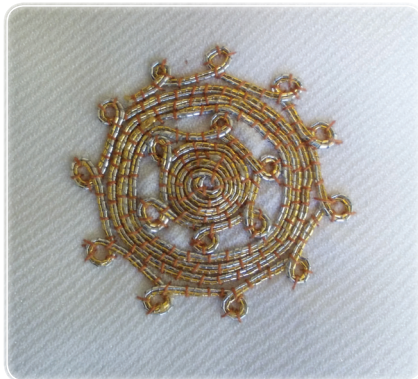
בהיותו יתום היה חשוף לאיום "גזרת היתומים", שעל פיה פורשת המדינה חסותה על כל ילד יתום ומגדלת אותו על פי דרכה. משמעותה המעשית של הגזרה הייתה החובה על הילד להתאסלם. כל זמן שהיה סבו חי, היה מוגן הילד יוסף מן הגזרה, מפני הכבוד שרחשו הכול לסבו, יהודים ומוסלמים. משנפטר סבו, היה נתון בסכנה וחי בפחד מתמיד.

בעקבות עלילה ומשפט בזק שערורייתי, נעצרו הנער יוסף ושניים מחבריו ונאסרו בבית כלא מוסלמי, שם נודע דבר יתמותו לרשויות. בני הקהילה היהודית שלחו משלחת לדבר עם המלך בטובתו. המלך האזין לדוברים ופסק במילה אחת: "חתנוהו". נישואיו יעידו על בגרותו, וחרב הגזרה האמורה לגבי ילדים תוסר מעל צווארו. דבר העלילה הוברר לפני המלך, שופט הבזק בא על עונשו והנערים שוחררו מבית הכלא.

לאחר שחרורו נידון דבר נישואיו. הכלה שבחר הייתה ברכה, בת דודו. בני הזוג המיועדים הכירו היטב זה את זה ממחקיהם המשותפים כילדים ובני משפחה. בשבט תרצ"ג (1933), בהיות יוסף בן חמש-עשרה וברכה כבת אחת-עשרה, נישאו בני הזוג ברוב עם ואימת הגזרה סרה מעליו.

משנישאו בני הזוג, חדלה ברכה מעבודתה בבית המלאכה של אחיה ועברה לעבוד בחברת הנשים. לאחר שסיימו לעסוק בעבודות הבית, היו הנשים יושבות בצוותא ורוקמות. היא למדה מהן את מלאכת הרקמה והתגלתה כמהירות תפיסה ובעלת יד זריזה ודייקנית. היא היטיבה ללמוד את המלאכה ורכשה מיומנות אשר הייתה לה לעזר כעבור שנים.

כדרך בני תימן, לא התפרנס הרב יוסף קאפח מלימוד התורה, אלא עסק לפרנסתו כמחצית היום במלאכת צורפות הכסף. הוא היה צורף אמן, מומחה רב ידע ומיומנויות, אשר מסורות צורפות רבות היו נחלתו הבלעדית. אומנות זו הייתה מוחזקת בידי בני המשפחה דורות רבים. הרב יוסף קאפח ידע למנות שלושה עשר דורות, והוא האחרון

צילום: צופית צחי

שבהם, אשר עסקו בצורפות הזהב והכסף לגווייה וצורותיה. בני המשפחה עבדו באותו בית מלאכה ממש, כמעט כשלוש מאות שנה, וחלק מכלי העבודה שימשו אותם במשך כל אותן שנים, עד אשר עזבם הרב יוסף קאפח מאחוריו בעלותו ארצה.

הרב קאפח הוסיף ללמוד וללמד בבית מדרשו אשר הלך ומלא, והתמיד בלימודו זה. באותה תקופה, במשך כשנתיים וחצי, הסתפק בשינה בת שלוש או ארבע שעות על מנת שיוכל לשוב ללימודו.

בטרם מלאות לו שבע-עשרה שנה סיים את כתיבת ספרו הראשון, "שיחת דקלים", חיבור פילוסופי אשר ראה אור לאחר פטירתו. באותה תקופה חיבר גם פיוט (החרוז במשקל פיוט אזהרות רשב"ג לחג השבועות) ובו מניין המצוות על פי הרמב"ם.

לימים, פנה אל הרב קאפח הרה"ג יחיא אביץ', רבה הראשי של צנעא, לבקשו כי ישמש שוחט במקומו. הרב קאפח נעתר לבקשה, והיה לאחד משלושת השוחטים בעיר.

הרב קאפח הוסיף וגדל, ושאלות רבות הופנו אליו בכל ענפי היהדות. תשובות למאות יצאו תחת ידו, קצרות ומדויקות.

בצנעא נולדו לבני הזוג שלושה ילדים: דוד, אשר נקרא על שם אביו של הרב; נעמי, אשר נקראה על שם סבתה - אם אמה; ויחיא, שנקרא על שם סבו של הרב אשר גידלו.

כשלושה וחצי שבועות של נופים ומראות, תלאות, מפגשים עם מכניסי אורחים, שוטרי גבולות וגובי מסי דרכים, הגיעו לעיר הנמל עדן.

בעדן, בהמתנים לאשרה, נפטרה סבתו של הרב, וכשבועיים לאחר מכן הלך לעולמו גם בנם הצעיר בן השלוש, יחיא. האבל היה קשה מנשוא. בני הזוג הותירו מאחוריהם שני קברים, ובלב כבד ובציפייה דרוכה עלו על אנייה עם שני ילדיהם בדרך לפורט סעיד, משם נסעו ברכבת ארצה.

בכ"ח באב תש"ג, כשלושה חודשים לאחר יציאתם את צנעא, הגיעו בני משפחת קאפח לארץ וקבעו את מקום מושבם בתל אביב.

אשרת מעבר בדרך מעדן לארץ ישראל, אוגוסט 1943

עיצוב: צופית צחי

בשנת תש"ג (1943) יצאו אמה של ברכה ואחיה הנותרים בתימן את צנעא, ופניהם ארצה. צער הפרידה והבדידות שחשה היו קשים. בצד לה, הלכה אל בית הכנסת של המשפחה, פתחה את ארון הקודש, בכתה בתפילה לריבונו של עולם והשיחה את אשר על לבה עד שהוקל לה. צערה לא נעלם מעיני בעלה, אשר חשב עוד טרם נישואיו לעלות ארצה. זמן קצר לאחר מכן בישר לה על עלייתם המתוכננת לארץ ישראל, וביקש ממנה את עזרתה בהכנות למסע. ההכנות נעשו בצנעא, מתוך החשש שבני הקהילה יקשו על עזיבתם בשל מעמדו המרכזי של הרב.

חלק מספרי הרב נארוזו ועשו את המסע עמם, אך מרביתם נותרו בתימן והגיעו ארצה לאחר שנים.

בכ"ג באייר תש"ג, יצאו בני המשפחה למסע על שיירת חמורים בדרך עדן. אל המסע הצטרפה גם סבתו של הרב, אשר קיוותה לשוב ולראות את בנה שעלה לארץ שנים רבות קודם לכן. השיירה יצאה מצנעא ועברה בין השאר בערים ובכפרים מעבר, דמאר, ירים, קעטבה ולחג'. מחמת החום בשעות היום, התקדמה השיירה בעיקר בלילות. לאחר

תל אביב, צעדים ראשונים | 1944 - 1946

הרב יוסף קאפח בעבודתו כצורף בתל אביב

בתהליך קבלתו לישיבה ישב הרב דוד כהן (הרב הנזיר) עם הרב קאפח ושוחח עמו בדברי תורה כמה שעות. בסיום פגישה זו אמר הרב כהן למשגיח: "האדם הזה, יצא ממנו אדם גדול מאוד, ויהיה כבוד לישיבה שהוא למד אצלנו [...] הוא יגדל ויתנשא וישים שלום בין בני עדתו ויעלה מעלה במעלות הקודש", ושלח המלצה לרב חרל"פ לקבלו לישיבה. הרב קאפח החל ללמוד בישיבת "מרכז הרב", ועד מהרה בלט כמתמיד אשר לא שבת מלימודו וכאדם נקי לשון.

החיסכון אשר הועיד הרב קאפח לפרנסתו בתקופת לימודיו לא הספיק, והוא קיבל תמיכה מן הישיבה. כל סכום שקיבל רשם בפנקסו, פרוטה לפרוטה. כעבור זמן, כאשר עבד כדיין, החזיר למנהל הישיבה את הסכום כולו, עד לפרוטה אחרונה, ולא נהנה מכבוד התורה.

בתל אביב, בשנת תש"ה, נולד לבני הזוג קאפח בנם אריה.

בתל אביב חיו בני המשפחה כשלוש שנים בצנעה ובדוחק. כחצי שנה התארחו בבית הדוד, ולאחר מכן שכרו דירת חדר ברחוב בן יהודה, אשר נמצא בה מקום, אך בקושי, למיטות.

לפרנסתו עבד הרב יוסף קאפח בצורפות זהב וכסף, תחילה כשכיר ומאוחר יותר כעצמאי, אז החל לראות רווח וברכה בעמלו. בצד עיסוקו זה, עמד הרב בראש בית הכנסת "ארגון אבי דוד" אשר הקימו תלמידי סבו בתל אביב, והיה לומד ומלמד.

ברכה סייעה לפרנסת הבית בעבודות שונות, בהן ברקמה כשכירה עבור בעלת עסק שהכירה בעיר.

יוסף וברכה קאפח

בעונות הקיץ היו ברכה והילדים יוצאים בשעה שש בבוקר לרחוץ בים, שבים כשעה לאחר מכן, ומתארגנים כל אחד לשגרת יומו. מדי שבוע היו יוצאים לשוט בירקון. על אף הדוחק, הסבו לה החיים בתל אביב אושר רב. נפלאה בעיניה הזכות שנפלה בחלקה - לחיות בארץ ישראל.

לאחר כשנתיים בתל אביב החל הרב לחוש כי הוא הולך וחסר, וכי סוגיות שהיו ברורות לו מיטשטשות בזיכרונו, וחפץ, על כן, להקדיש זמן רב יותר ללימוד. ידידיו המליצו על לימודים בישיבת "מרכז הרב" בירושלים. שם הישיבה ושם הרב קוק לא היו זרים לרב קאפח. סבו, מארי יחיא קאפח, ניהל חליפת מכתבים עם הראי"ה קוק, אשר היה מוערך בעיניו עד מאוד. ברוח זו גדל הרב קאפח, והכיר היטב את כתביו.

ירושלים, דיינות ורקמה | 1946 - 1960

בשנת תש"ו (1946) עברה משפחת קאפח להתגורר בשכונת נחלת אחים (חלק משכונת נחלאות) בירושלים.

הרבנית ברכה קאפח

החיים התוססים וקשרי השכנות החמים חיבבו את השכונה על ברכה קאפח עד מאוד. בשבתה בנחלאות חיפשה ברכה מקור פרנסה לה ולנשים נוספות בשכונה. היא רקמה מפות שולחן והלכה למכור אותן לחנויות במרכז העיר. התוצרת נשאה חן בעיני הסוחרים, והם ביקשו מוצרים נוספים; על כן שבה לביתה וניסתה את כוחה ברקמה על פריטי לבוש. היא לא ידעה לשרטט גזרות, אך נזכרה בדברי אביה שחינך אותה להימנע מבטלה: "אם אין לך מה לעשות, פרמי שמלה ותפרי אותה חזרה". כך פרמה בגדים, התבוננה, למדה מהם, שרטטה גזרות, רקמה ותפרה. שוב הלכה לחנויות, והפעם הציעה להם פריטים שבאותם זמנים לא היו קיימים בשוק. קצב הדרישה הלך וגבר, והיא החלה להעסיק רוקמות מרחבי העיר: עין כרם, קריית היובל, בית ישראל וקטמון. היא תכננה, שרטטה, הדריכה וסיפקה את החומרים, והרוקמות ביצעו את העבודה, רובן בביתן. פעמים הייתה נוסעת אליהן, ופעמים היה בנה יוצא רכוב על אופניו בשליחותה. בהמשך רכשה מכונת תפירה והעסיקה תופרת בשכר יומי. בשיא פריחת המפעל התפרנסו ממנו חמישים וחמש רוקמות. לקוחותיה היו בעלי עסקים בירושלים ומחוצה לה, וכן קבוצות של תיירים מחו"ל אשר הגיעו אל ביתה. איכות העבודה הייתה מן הטובות בארץ.

בתחילת שבתה בנחלאות יצאה חדורת מוטיבציה ללמוד בבית ספר ללימודי ערב על מנת להשלים את אשר לא למדו בנות בתימן. היא למדה קרוא וכתוב ו"מילאה את כיסה", כדבריה. מאז שהחלה לקרוא לא חדלה; אהובה עליה במיוחד הייתה הקריאה בתנ"ך.

בשנת 1960 פנו אל ברכה קאפח נציגי המחלקה האתנוגרפית במוזיאון ישראל המתכונן, בבקשה כי תכין עבורם תלבושת כלה תימנייה האופיינית לקהילת צנעא. הכנת התלבושת הושלמה כשנה לאחר מכן, והיא הוצגה לראשונה במוזיאון לאתנוגרפיה בשווייץ. מאז

הרבנית ברכה קאפח עם בתה נעמי בבגדי כלה תימנייה האופיינית לאזור צנעא. את התלבושת הכינה הרבנית ברכה קאפח (1969).

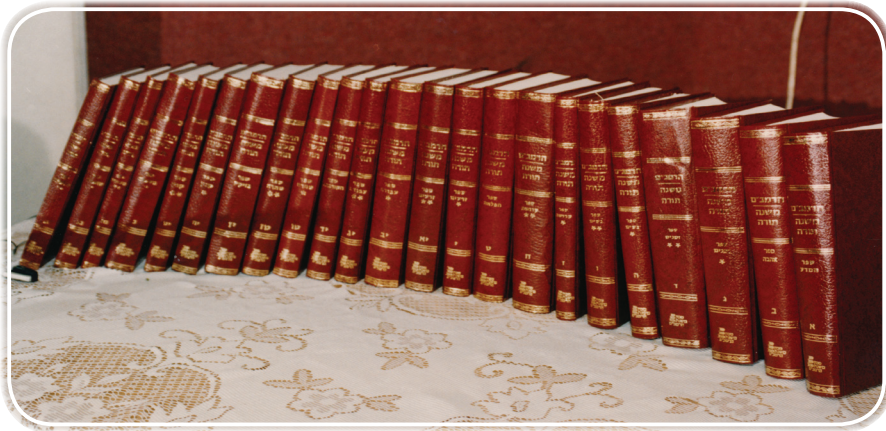
רקמה - הרבנית ברכה קאפח
צילום: צופית צחי

פתיחת מוזיאון ישראל בשנת 1965 ועד לשנת 2000 ניצבה התלבושת כחלק מתצוגת הקבע.

באחד הימים, לאחר כשלוש-עשרה שנות עבודה במפעל הרקמה, במורד אחד מרחובות נחלאות, שמעה אישה קוראת: "אני רעבה!", הלכה אחר הקול ומצאה קשישה בדלות, בקושי וברעב. היא רצה לביתה וחזרה אל הקשישה עם אוכל מבושל וחם, האכילה אותה, ניקתה את ביתה, כיבסה את בגדיה, רחצה ושימחה אותה. המעשה הזה רומם את רוחה עד מאוד. אט אט אספה עוד זקנים לסעד וטיפלה בהם בעצמה, לא על ידי שליח, עד כדי שלושים במניין. ידיה מלאו והיא רצתה לחדול מעבודתה ברקמה. על מנת שלא להשאיר את העובדות לעתיד. הצעירות השתלבו בלימודים והמבוגרות בעבודה בתחום זה או בתחומים אחרים. משקיבלו כולן מענה, השקיעה את רוחה ומרצה בעבודת ההתנדבות עד יומה האחרון ממשי.

הרב יוסף קאפח

סט "משנה תורה" מהדורת הרב יוסף קאפח

בשנת תש"י נתמנה הרב קאפח לדיין בבית הדין הרבני בתל אביב, ולאחר כשנה - לדיין בבית הדין בירושלים.

במקביל לשבתו בבית הדין בתל אביב החל הרב קאפח לשקוד על שו"ת הריטב"א מכתב יד יחיד בעולם אשר היה ברשותו, אך פרסומו התעכב עוד כתשע שנים. בתש"ד ראה אור תרגומו לגן השכלים, ספרו הפילוסופי של ר' נתנאל פיומי שחי בתקופתו של הרמב"ם. אחריו ראה אור תרגומו לספר מאור האפילה לרבי נתנאל בן ישעיה, בעקבותיו הוענק לו פרס הרב קוק מטעם עיריית ירושלים.

בשנים תש"ו-תשי"ח תרגם את הפירוש לששה סדרי משנה של רבי נתן אב הישיבה מתוך כתב יד שדלה עם סבו מבית הקברות בצנעא, כתב יד יחיד בעולם ששוקם בידי סבו וראה אור בזכות עבודתו.

בשנת תשי"ט נמנה הרב קאפח עם הרבנים שאליהם פנה ראש הממשלה דאז, דוד בן גוריון, בשאלת "מיהו יהודי".

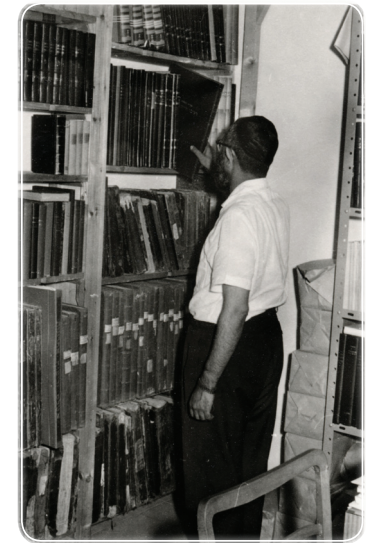
בשנה זו הוציא לאור את אגדתא דפסחא, הגדה של פסח עם ארבעה פירושים מחכמי תימן, כולל תרגומו, מבוא והערותיו.

לאחר מעבר המשפחה לירושלים, הוסיף הרב קאפח ללמוד בישיבת מרכז הרב עוד ארבע שנים. בשנים תש"ו-תש"ט היה הרב משתתף בשיעוריו של הרב דוד כהן (הרב הנזיר) במחשבת ישראל. בשיעור שבו נלמד ספר הכוזרי לריה"ל היה יושב הרב קאפח עם המקור הכתוב ערבית, ותפקידו היה להעיר על שינויים, אם ישנם, בין המקור הערבי לבין תרגומו של אבן תיבון. שיעורים אלו היו עבור הלומדים עת התעלות הנפש והתרוממות הרוח.

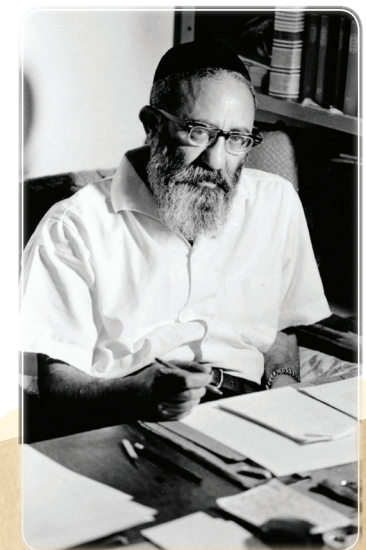
בשנת תש"ז נלווה הרב קאפח לרב דוב קוק בביקורו אצל הרב מאיר ברלין. השיחה נסבה על הרמב"ם והוא העלה את רעיון תרגום ספריו. הם עודדו אותו לכך וביקשו ממנו להכין דוגמאות. עבודת התרגום החלה את צעדיה הראשונים, והרב קאפח מצא עצמו מקבל רוח גבית גם מהגריא"ה הרצוג, הרב שמחה אסף והרב מימון.

בשנת תש"ח, בזמן מלחמת השחרור, לא פסק הרב קאפח מלימודו ולא עזב את בית המדרש גם בעת סכנה. עם הקמת המדינה הצטרף הרב לשירות ב"משמר העם" על מנת לסייע בגופו למאמצי היישוב.

באותה שנה נתבקש הרב קאפח על ידי רבותיו להצטרף לתלמידי מכון הר"י פישל בראשות הגריא"ה הרצוג והרב דוב קוק. במסגרת לימודיו שם קיבל הרב קאפח הסמכה לדיינות.

הרב יוסף קאפח

הרב יוסף קאפח

הרב יוסף קאפח

הרב יוסף קאפח בספרייתו

בשנת תשכ"א ראה אור חיבורו של הרב קאפח, הליכות תימן, אתנולוגיה על חיי היהודים שם. הספר נכתב מתוך געגוע לתימן לאחר עליית הרב והרבנית לארץ, והוא מהווה ספר יסוד לחוקרים בתחום זה. "הרגשתי בדידות", כתב הרב בהקדמה לספרו, "ונחמתי היחידה הייתה בשבתי לתאר חיי העבר, חשתי כאילו שריו אני בתוכם ואותם הדמויות והמאורעות שבסיפורי עמדו כאילו חיים לנגד עיני רוחי. קיפלתי בספר כל מהלך חייהם של יהודי תימן, עתים בקצרה ועתים בארוכה, על האורות והצללים שבהם, מתוך נאמנות לאמת". בעקבות ספרו זה הוענק לו בשנת תשכ"ג "פרס ביאליק" מטעם עיריית תל אביב-יפו.

מעיינו המשיך לנבוע - כתבי ראשונים ואחרונים, ספרי מחשבה, מדרש ופרשנות, ליקוט שו"ת ראשונים, תרגומים וביאורים לפירוש רב סעדיה גאון לתורה, לאיוב, למשלי, לתהלים, לדניאל ולחמש מגילות. תרגום, ההדרה ופירוש כתבי הרמב"ם: ספר המצוות, פירוש למסכת אבות, מורה הנבוכים, אגרות הרמב"ם והמקרא ברמב"ם - כל אלה הניחו תשתית ויסוד ללומדים מעולם המחקר ומן העולם התורני.

תרגומיו הצטיינו בדיוק רב הודות לשליטתו בשפה הערבית על בוריה, ובמיוחד בדיוק בשפתם של רס"ג והרמב"ם, בשימוש במקורות כתבי יד מדויקים ובבקיאות ההבחנה ביניהם, וכן בידיעה מעמיקה בתחומים שבהם עסק. טרם החל בתרגומו לפירוש המשנה לרמב"ם חזר, שנה ולמד אותו ארבעים פעם. בקיאותו העצומה בתורת הרמב"ם, בהלכה ובפילוסופיה, אפשרה לו ליישב סוגיות ברמב"ם על פי הרמב"ם עצמו, או להאירן כך שלא היה בהן קושי כלל.

"כאשר אדם מרכז את מבטו מפינה מוגדרת ומנקודה מסוימת", כתב, "יכול הוא למצוא

את המאור ושביבי הזוהר שבאותה נקודה, בפרט כאשר הצופה עוקב בתדירות מאותה נקודת תצפית שקבע לעצמו, יש שהוא מגלה מה שלא ראו רבים וטובים במשך דורות".

בשנת תשכ"ח השלים הרב קאפח את מהדורתו לששה סדרי משנה עם פירוש הרמב"ם - מקור, תרגום, הערות ופירושים. כהערכה למפעלו הוענק לו בשנת תשכ"ט פרס ישראל למדעי היהדות.

בשנת תשכ"ט נתמנה הרב לחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל.

בשנת תש"ל נתמנה הרב יוסף קאפח לחבר בית הדין הרבני הגדול לערעורים. בין הרבנים עמם כיהן בבתי הדין האזורי והגדול היו הרב צבי פסח פרנק, הרב יעקב עדס, הרב יוסף שלום אלישיב, הרב אליעזר ולדנברג, הרב עובדיה יוסף, הרב שאול ישראל, הרב שלמה גורן, הרב בצלאל ז'ולטי והרב מרדכי אליהו. ישיבתו בדין התאפיינה באהבת האמת והשלום, בשתיקה ובדיבור מועט ומדויק, בחריצות, בבקיאות מיוחדת בשמות גיטין, ברגישות ובתושייה.

על אודות המידות הדרושות מאיש ציבור כתב: "זהו אמנם היסוד החשוב ביותר להתנהגותו של איש ציבור: גישה מכובדת ונעלה לכל אדם [...] אם רוצים לשכנע אין צורך להתקיף ולפגוע, ואף לא כדאי להוריד את הדברים לרמת הזול והשטחי [...] צורה מכובדת בפעילות ובדברים מקנה לאדם שם טוב ואהבת הבריות אליו, בלי שתפגע באהבת האמת שבו - בנאמנותו לעצמו ולעקרונותיו"; "אהבת אמת [...] אינה מוגבלת רק לאי-אמירת דברי שקר, אלא במשמעותה העמוקה פירושה עמידה על עקרונות ועל השקפת עולם לפיה מכוון איש הציבור את כל פעילותו".

גולת הכותרת של מפעלו הספרותי הייתה מהדורתו למשנה תורה לרמב"ם, שבה

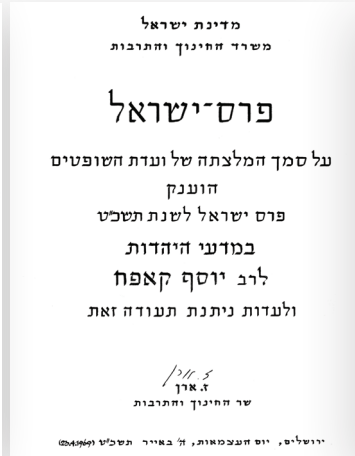
כינס ביאורים מכשלוש מאות מחברים, והוסיף עליהם את ביאורו ואת פסיקת יהודי תימן הלכה למעשה. בשנת תשמ"ח, בהגיעו לגיל שבעים,

פרש הרב קאפח מעבודתו בבית הדין על מנת שיוכל להתמסר למהדורתו זו. הכרך הראשון במהדורה ראה אור בשנת תשמ"ד והאחרון שלוש-עשרה שנה מאוחר יותר, בתשנ"ז.

טקס הענקת פרס ישראל, תשכ"ט. נוכחים: נשיא המדינה מר זלמן שז"ר, ראש הממשלה גב' גולדה מאיר, שר החינוך מר זלמן ארן והרב יוסף קאפח צילום: משה מילנר, לשכת העיתונות הממשלתית

תעודות והערכה | הרב יוסף קאפח

- תשי"ז - פרס הרב קוק, על "מאור האפילה" לרבי נתנאל בן ישעיה
- תשכ"ג (1963) - פרס ביאליק, על "הליכות תימן"
- תשכ"ד - פרס הרב קוק, על פירוש המשנה לרמב"ם (זרעים, מועד)
- תשכ"ט (1969) - פרס ישראל במדעי היהדות
- תשל"ב (1972) - פרס הרב מימון, על "מורה הנבוכים"
- תשל"ד (1974) - פרס ביאליק, על "ספר יצירה" וספר איוב עם פירוש רס"ג
- תשמ"ו (1986) - פרס הרב קוק, על "משנה תורה לרמב"ם"
- תשמ"ז (1986) - פרס כץ, על ההדרה ותרומה
- תשנ"ד (1994) - פרס יצחק בן צבי, על מפעל חיים
- תשנ"ז (1997) - תואר ד"ר לשם כבוד מאת אוניברסיטת בר אילן, על מפעל חיים
- תשנ"ז (1997) - פרס הרב מימון, על "משנה תורה לרמב"ם"

באותה שנה העניקה אוניברסיטת בר אילן תואר דוקטור לשם כבוד לרב "על מפעל חייו בתרגום נוסח יצירותיהם של פרשני המקרא וחכמי ימי הביניים ועל חיבוריו המקוריים העוסקים בקהילת יהודי תימן ובתרבותה".

הרב הוסיף והרחיב את מפעלו, ובשנים שלאחר מכן ראו אור ספרים נוספים, בהם תרגומו לספר הכוזבי לרבי יהודה הלוי, ביאור מלאכת ההגיון לרמב"ם, מדרש הביאור לר' סעדיה ד'מארי ופירושו נביאים ראשונים לר' אברהם בן שלמה.

בצד עבודתו בבית הדין ושקידתו על ספריו היה הרב קאפח מלמד בבית מדרשו מדי יום ביומו הלכה ומחשבה, תלמוד, משנה ומדרש עשרות בשנים, וכמעט שלא החסיר שיעור מעודו. אל השיעורים שהתקיימו בימים ראשון וחמישי היו מגיעים דרך קבע תלמידים מכל רחבי הארץ.

בי"ח בתמוז תש"ס, והוא בן שמונים ושתיים שנה, נתבקש הרב קאפח לישיבה של מעלה.

הרב יוסף קאפח היה איש אשכולות, עניו ומתמיד. הליכותיו היו במתינות, בצנעה ובאהבת שלום. בחייו העמיד תלמידים הרבה, בהם לומדי תורה וחוקרים מן האקדמיה. יבולו הספרותי כלל כשבעים ספרים, מאות מאמרים, מחקרים, תרגומים, הארות, ההדרה ופרשנות, והיה למפעל יצירה אדיר של איש אחד.

הרבנית ברכה קאפח

תחילת פעילות החסד של הרבנית קאפח הייתה בטיפול בקשישים. היא בישלה, האכילה, ניקתה, כיבסה, רחצה ורוממה את רוחם. את חלקם מצאה היא, וכיוון שנועדו מעשיה, מצאו אחרים דרכם אליה. כאשר הגיע מניין הקשישים לכשלושים הלכה לעיריית ירושלים להשמיע את קולם. פנייתה נשאה פרי והובילה להתפתחות פעילותן של מטפלות בית (מט"ביות) בירושלים. הרבנית סייעה בהנחייתן ובקישורן עם הקשישים הזקוקים לעזרה.

בשנותיה הראשונות בנחלאות ראתה הרבנית כי בצהרי השבתות רבות משכנותיה פנויות, והציעה ליצוק תוכן בזמנים אלו. הצעתה הפכה לשיעור קבוע בפרשת השבוע, שאותו מסרה באדיקות במשך למעלה מחמישים שנה. שיעור זה היה הראשון בסדרת שיעורי תורה שאותם העבירה בנחלאות ובבתי אבות בירושלים. עשייתה של הרבנית בתחום העשרת המבוגרים הלכה והתפתחה; היא שכרה מורים וייסדה חוגים בתחומים

נוספים, עד לכדי ניהול עשרים ושישה חוגים: לימוד עברית ואנגלית, תפירה, התעמלות, שחייה ועוד. בחוגים אלה הותאם תמיד שכר הלימוד לאנשים מעוטי יכולת.

בשנות החמישים הגיעו עולים חדשים ליישובים הסמוכים לירושלים. הרבנית נהגה לאסוף את מיטלטליה ולנסוע לבקדם פעם בשבוע דרך קבע כדי לתמוך, להדריך ולסייע בתחומים שונים, בחומר וברוח.

באמצע שנות השישים (1964 לערך) ייסדה הרבנית קאפח את מה שהפך לפרויקט הדגל שלה, מפעל "קמחא

הרבנית ברכה קאפח בפרויקט קמחא דפסחא. מאחוריה חבילות מצות ולצדה חבילות מזון ארוזות, צילום: חגית צחי

שמלות כלה בבגדייה

דפסחא" אשר הוסיף להתקיים למעלה מארבעים שנה. בשנה הראשונה חולקו בו שישים מנות מזון, ובשנה הארבעים חולקו כשש אלפים מנות. בין פורים לפסח היו מאות פוקדים את ביתה על מנת לקבל מידע, להירשם ולהבטיח את מנתם. אריזת המנות והחלוקה התקיימו בעזרת מתנדבים שנענו לקריאה, בהם גם שוטרים אשר התייצבו מדי שנה לסייע במלאכה. קיום המפעל דרש התחייבות כלכלית משמעותית. הרבנית, אשר שורשיה באמונה וביטחון בבורא עולם, הייתה מרגיעה את הדואגים: "יד ה' מלאה", הייתה אומרת, "אני פונה אל הקב"ה, ריבונו של עולם, עזור לי כדי שאוכל לעזור לילדים שלך, והוא עוזר לי".

בשנת תשל"א הוענק לה מטעם עיריית ירושלים הראשון בשורה ארוכה של אותות הוקרה, "פרס על מעשי אזרחות טובה בירושלים".

מפעם לפעם נתבקשה הרבנית קאפח, בידי נציגיה הרשמיים של המדינה, להיות חלק ממשלחת היוצאת אל קהילות יהודיות בתפוצות. במסגרת זו ערכה תערוכות בתחום מסורת תימן אשר זכו להדים ולהצלחה, בין היתר בדרום אפריקה, בברזיל ובארה"ב.

באחד מימי שנות השבעים (ב-1976 לערך), התוודעה הרבנית קאפח לצערו של ילד אשר לא היה באפשרותו להשתתף בקייטנת בית הספר בשל קושי כלכלי. בשנה שלאחר מכן, בתמיכת עיריית ירושלים, ייסדה הרבנית קייטנה בנחלאות

בית הכנסת בנחלאות שבו לימדה הרבנית קאפח שיעורים בפרשת השבוע במשך עשרות שנים. צילום: צופית צחי

הרבנית ברכה קאפח, צילום: חגית צחי

הרבנית ברכה קאפח בטקס הענקת פרס ישראל
צילום: מוקי שוורץ

בצד כל זאת, ראתה הרבנית קאפח חשיבות עליונה בהוצאת רבים ככל הניתן ממעגל הנתמכים, ועשתה את שביכולתה כדי לסייע במציאת מקומות עבודה מתאימים.

בנועם ובמאור פנים הייתה מקבלת את מבקריה הרבים, תורמים ונוקמים, אשר באו לתת

ולקבל, לשוחח, לפרוק, לקבל עצה טובה, להתעודד ולהתברך.

על פעילותה הענפה ורבת השנים בתחום המשפחה והקהילה הוענק לרבנית קאפח בשנת תש"ן "אות הנשיא למתנדב".

עבודת החסד שלה הייתה רבת תחומים ורחבת היקף. נוסף על פעילויותיה אלה, החזירה הרבנית נוער עבריין למוטב, מימנה גמילה מהתמכרויות, השיגה ריהוט ואביזרי בית לדלים, הקימה מעון לפעוטות, ערכה בריתות וחגיגות בר-מצווה למעוטי יכולת ועוד ועוד. הרבנית קאפח היוותה מקור אור ופתח של תקווה לאלפי אנשים. על תרומתה זו לחברה ולמדינה הוענק לה פרס ישראל לשנת תשנ"ט.

בכ"ג בכסלו תשע"ד, והיא כבת תשעים ושתיים, הלכה הרבנית קאפח לבית עולמה.

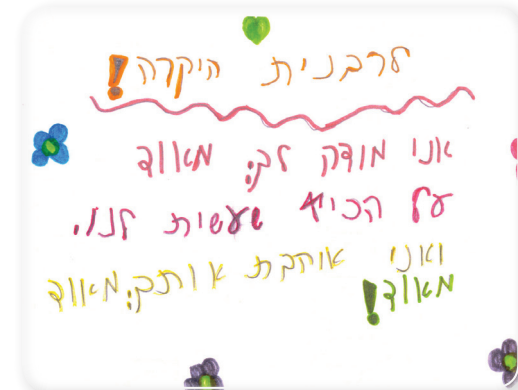
הרבנית קאפח הייתה מעין נובע של עזרה לזולת. ממוסד חסד של איש אחד הפכה למנהיגה של מתנדבים שהתגייסו בהשראתה, הקיפו אותה ונדבקו בעשייתה. בפעילות החסד שכל כך אהבה עסקה עד יומה האחרון. בכוח רצון עז ובכוח האמונה, בחינניות ובצנעה נגעה בעולמם של רבים, עשירים ועניים, נותנים ומקבלים, והטביעה את חותמה בעולם ובלבבות.

בעלות המותאמת לקהל מעוטי יכולת. הקייטנה הוסיפה להתקיים מדי קיץ קרוב לארבעים שנה.

פונים לעזרה פקדו את ביתה, ובעקבותיהם גם המבקשים לעזור, ופעמים היו אלה אותם אנשים. ימי שישי נתברכו במיוחד בעשיית טוב. מדי יום שישי חולקו בביתה עשרות מנות מזון, ובהן מוצרים יבשים, חלות, עופות ומזון מבושל. היא הכירה היטב כל פונה וידעה את מצבו, ובהתאם לכך נתנה לו מרכיבים המתאימים לו - מי שיכול לבשל ומי שאין ביכולתו לבשל, מי שחי בגפו ומי שצריך להאכיל משפחה גדולה, מי שיש לו מעט ומי שאין לו דבר. מעבר לכך, חס לבה גם על קשישים ובעלי מוגבלויות אשר לא יכלו להגיע אל ביתה כדי לקבל את מנתם, ומשלוח היה יוצא אל ביתם עם מנות מזון וחיוך חם.

אחד החדרים בביתה הוקדש

לשמש כמחסן לבגדי יד שנייה. בעזרת צוות מתנדבות מוינו הבגדים שנתרמו, כובסו והוצעו לחלוקה. במסגרת זו הושאלו גם שמלות לכלות אשר תרמו כלות מהארץ ומחו"ל. משרבתה הפעילות, הקצה לה הוועד הכללי לקהילת התימנים בירושלים בית בנחלאות, שממנו יכלה להמשיך פעילותה ולהתפתח. לבד מן הקייטנה והבגדייה שפעלו בתחומן, אירחו הבית וחצרו גם חתונות לזוגות מעוטי יכולת שאותן ארגנה הרבנית בסיוע מתנדבים ותורמים.

מכתב תודה ממשתתפת בקייטנה

הרבנית ברכה קאפח ליד ספר התורה אשר נכתב על פי הזמנתה, ערב הכנסת לבית הכנסת
צילום: צופית צחי

הערכה והוקרה

הרבנית ברכה קאפח

תשל"א (1971) - פרס על מעשי אזרחות טובה בירושלים

תשל"ט (1978) - אות שנת השלושים לנשים בישראל

תשמ"ג (1982) - תעודת כבוד, מאת אגודת "אילן"

תשמ"ב (1982) - מגן שר העבודה והרווחה

תשמ"ד (1984) - הדלקת משואה בטקס יום העצמאות

תשמ"ט (1989) - פרס השר, מאת השר לענייני דתות

תשמ"ט (1989) - תעודת הוקרה, מאת "האגודה למען החייל"

תש"ן (1990) - אות הנשיא למתנדב

תשנ"ג (1992) - עיטור כבוד - יקירת ירושלים

תשנ"ז (1997) - פרס הציונות הדתית למנהיגות והגשמה

תשנ"ט (1999) - פרס ישראל על מפעל חיים - תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה

תשנ"ט - אות הוקרה, מאת תנועת "אמונה"

תשס"ב - פרס ירושלים למנהיגות רוחנית קהילתית וחינוכית

תשס"ח (2009) - אות ראש העיר לארגונים ולמתנדבים מצטיינים

חיבורי הרב יוסף קאפח

רבנו משה בן מימון (הרמב"ם)

משנה תורה / 24 כרכים

על פי כתבי יד מתימן, עם ביאור מקיף מלוקט מכ-300 חיבורים וביאורו

ספר המצוות

המצוות והגדרתן על פי הרמב"ם; מקור ותרגום עברי מלווה בהערות

משנה עם פירוש הרמב"ם / 7 כרכים ; 3 כרכים

פירוש הרמב"ם למשנה בתרגום עברי; מלווה בהערות וצינונים לפירוש ושינויי נוסחאות למשנה.

פירוש הרמב"ם למשנה

בתרגום עברי; מלווה בהערות וצינונים לפירוש ושינויי נוסחאות למשנה

מסכת אבות

פירוש הרמב"ם למסכת אבות בצירוף "שמונה פרקים"; מקור ותרגום עברי

מורה הנבוכים / 3 כרכים ; כרך אחד

תרגום עברי לחיבורו ההגותי של הרמב"ם על פי כתבי יד מדויקים

אגרות הרמב"ם

אגרת תימן, מאמר תחיית המתים, אגרת השמד ועוד; מקור ותרגום עברי

ביאור מלאכת ההיגיון

ספרו של הרמב"ם בתורת הלוגיקה, המפתח ל"מורה הנבוכים"; מקור ותרגום עברי

המקרא ברמב"ם

מפתח לפסוקי המקרא בחיבורי הרמב"ם

רב סעדיה גאון

רס"ג על התורה

פירוש רס"ג על התורה מתוך ה"תפסיר"; מלווים בהערות ובמבוא מקיף

רס"ג על איוב, משלי, תהלים, דניאל, חמש מגילות

תרגום רס"ג בצירוף פירוש; מקור ותרגום עברי בתוספת הערות

הנבחר באמונות ובדעות לרס"ג

ספר מחשבה; מקור ותרגום עברי מלווה בהערות וביאורים

רס"ג על ספר יצירה

פירוש רס"ג לספר; מקור ותרגום עברי מלווה בהערות וביאורים

חכמי ספרד וצרפת

ספר הכוזרי לריה"ל

ספר המחשבה של רבי יהודה הלוי; מקור ותרגום עברי חדש, מלווה בהערות וביאורים

ראב"ד, תשובות ופסקים

שו"ת לרבנו אברהם בן דוד; על פי כתבי יד, בצירוף מבוא והערות

ראב"ד, בעלי הנפש

א. בעלי הנפש על פי כתב יד יחיד בעולם
ב. סלע המחלוקת לרז"ה (רבנו זרחיה הלוי)

שו"ת הריטב"א

שו"ת לרבנו יוסף טוב בן אברהם אלאשבילי; על פי כתב יד יחיד בעולם, בצירוף מבוא, הערות וביאורים

חובות הלבבות

ספר המוסר הנודע לרבנו בחיי בן יוסף בן פקודה; מקור ותרגום עברי מלווה בהערות

שו"ת הראב"י אב"ד

שו"ת לרבנו אברהם ב"ר יצחק אב בית דין, דיין נרבוניא; על פי כתבי יד וספרי ראשונים בצירוף מבוא והערות

חכמי א"י, תימן והמזרח

הרי"ף על מסכת חולין

על פי כתבי יד מתימן עם פירוש קדמון מחכמי תימן, בצירוף מבוא והערות

מדרש "מאור האפלה"

מדרש תימני על התורה לרבנו נתנאל בן ישעיה; מקור ותרגום עברי

פירוש המשנה לרבנו נתן אב הישיבה

תרגום פירוש רבנו נתן אב הישיבה, מחכמי ארץ ישראל

מחשבה ומוסר

א. "גן השכלים" לרבנו נתנאל בירב פיומי
ב. ספר המעלות לדרגות ימות המשיח
ג. שו"ת רבנו חוטר בן שלמה אלד'מארי

מדרש הבאור / שני כרכים

מדרש על התורה, ההפטרות ומגילת אסתר לר' סעדיה בן דוד אלד'מארי, תימן

פירוש ספר יהושע, שופטים, שמואל, מלכים

פירוש לר' אברהם בן שלמה, מחכמי צנעא; מקור ותרגום עברי

ספר האמיתיות

המחלוקת בתימן על הפרשנות האליגורית לתורה, לחכם מן העיר צעדה; מקור ותרגום

אגדתא דפסחא

הגדה של פסח כמנהג תימן עם ארבעה פירושים מחכמי תימן

חיבורים אחרים

הליכות תימן

אתנולוגיה על חיי היהודים בתימן

סידורים "תכלאל שיבת ציון", "שיח ירושלם"

נוסח התפילה של יהודי תימן, מבוסס על סידורי תימן הקדומים

כתבים / 3 כרכים

מאמרי הרב יוסף קאפח

